

Heikki Nikali
Fil. tri
Postal Market Consulting Nikali
heikki.nikali@gmail.com
+358 400 618 507

8.11.2021

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi postilain muuttamisesta sekä sanomalehtien määräaikaisesta jakelutukea koskevasta asetusluonnoksesta

Vaikka lausunnossani viittaa myös esitykseen postilain muuttamisesta, lausuntoni fokus on sanomalehtien määräaikaisesta jakelutuesta annettu esitys. Tallennan lausuntoni tähän osioon lausuntopalvelut.fi:hin.

Lausunnossani käytän tausta-aineistona kirjoittamaani tutkimusraporttia *Paperisten sanomalehtien nykytila ja tulevaisuus*, artikkeliin asiakohteisesti erikseen viittaamatta. Raportti on julkaistu Postimuseon Viestinsarjan kirjassa *Tuomas Hoppu – Heikki Nikali: Aamun lehti, Sanomalehtien jakelun historia ja tulevaisuus, 2021*.

Lausunnossani sanomalehdillä tarkoitan tilattavia ja maksullisia printtisanomalehtiä.

Taustaa

Valtioneuvoston esityksen taustalla on Marinin hallituksen ohjelmaan kirjattu tavoite 'selvittää kokonaisvaltaisesti vaihtoehtoja postin ja sanomalehtien jakelun turvaamiseksi koko maassa'. Tehtävää varten valtioneuvosto nimitti ns. valtiosihteerityöryhmän, joka antoi loppuraporttinsa elokuussa 2020. Siinä työryhmä ehdottaa kirjeiden viikoittaisen jakeluvaihtoehdon muuttamista kolmipäiväiseksi koko maassa ja samalla myönnettäväksi määräaikaista jakelutukea sanomalehtien 5-päiväisen jakelun turvaamiseksi harvaan asutuilla alueilla, joilla nykyään ei ole olemassa varhaisjakeluverkkoa.

Asiasta annetussa valtioneuvoston asetuksessa ehdotetaan kohdistamaan tuki edellä mainituille alueille kahtena päivänä viikossa ja edellytetään, että tällöin sanomalehtien jakelu tapahtuu varhaisjakeluna. Kolmena muuna viikon arkipäivänä sanomalehdet jaettaisiin päiväkantona yhdessä muun postin kanssa, kuten nykyään. Valtiosihteerityöryhmän ehdotuksen mukaisesti tuen arvioidaan olevan määräaikainen ja sen suuruus ei saa ylittää valtion talousarviossa vuosittain osoitettua määrää. Mikäli määräraha loppuu kesken, se esitetään kohdistettavaksi sellaisille alueille, joissa on eniten sanomalehtien tilauksia. Tosin annetussa asetusluonnoksessa ja sen muistiossa puhutaan 'tilausten' sijaan 'varhaisjakelutilauksista', vaikkei sellaisia tilauksia ole olemassa. Ainakin toistaiseksi painetun sanomalehden tilaus on tilaajalle aina tilaus, ilman siihen liittyvää jakelun palvelutasovaadetta. Esitykseen liittyvässä muistiossa tuen enimmäismäärän arvioidaan olevan 11 milj. euroa vuodessa.

Esitetyn lainsäädännön tarkastelukulma

Esityksessä on hyvää se, että siinä ehdotetaan siirtymistä kirjejakelussa kolmipäiväiseen jakeluun viikossa koko maassa. Tämä välttämättömyys on ollut nähtävissä jo pitkään, kun olen kirjeiden ja sanomalehtien kysyntää mallintanut sekä tulevaa volyymi- ja kustannuskehitystä ennustanut. Ensimmäisen kerran kerroin tämän väitöskirjassani vuonna 1998. Hyvää hallituksen esityksessä on myös se, että sanomalehtien jakelua on tuettava, mikäli halutaan, että Suomessa on sanomalehtien jakelua niin kauan kuin lehtien tilaajat sitä haluavat.

Hallituksen esityksessä ajatus sanomalehtijakelun tukemisesta lähtee vain ja ainoastaan uuden postilain ehdotuksesta siirtyä 3-päiväiseen kirjejakeluun. Asiaa ei edes lain/asetuksen perusteluissa tarkastella mitenkään tätä laajemmin. Tarkastelu ei hyödynnä tietoja siitä, mitä sanomalehtimarkkinassa tulee

tapahtumaan, mitkä ovat sen syyt ja seuraukset ja olisiko viisasta tukea niiden jakelua esitystä laajemmin. Tarkastelussa ei myöskään haeta vaihtoehtoja, jotka voisivat olla kaikille osapuolille (valtio, lehtitalot, lukijat ja jakeluyhtiöt) nyt tehtyä esitystä kestävämpiä ja kustannustehokkaampia.

Tukiesitys koskee vain haja-asutusalueiden (alueiden, joilla ei nykyään ole varhaisjakelua) sanomalehtijakelua niinä kahtena päivänä viikossa, jolloin kirjekakelua ei tulevaisuudessa ole. Tukea ehdotetaan määrääkaiseksi, ilmeisesti tavoitellen, että se olisi vain muutaman vuoden mittainen ja valtioshteerityöryhmän mukaisesti 'digitaalisten liiketoimintamallien ripeään kehittämiseen kannustava'.

Mielestäni asetuksen tarkastelukulma on väärä, aivan liian kapea ja lyhytnäköinen. Asiaa on tarkasteltava kaikkien sanomalehtijakeluiden näkökulmasta ja muutamaa vuotta pidemmällä aikajänteellä, vähintään 5 vuoden, mieluiten seuraavien 10 vuoden perspektiivillä.

Sanomalehtimarkkina on toimiala, jota on paljon tutkittu ja sen kysyntään sekä jakelun kustannuskehitykseen vaikuttavat tekijät tunnetaan hyvin. Näin ollen sen tulevaisuutta voidaan varsin tarkasti ennustaa, joten voidaan sanoa, että melko tarkkaan "tiedetään", mitä sanomalehtimarkkinassa tulee tapahtumaan. Miksi tätä tietoa ei lainsäädäntöprosessissa hyödynnetä? Sen sijaan laaditaan asetusehdotus, joka vie harhaan ohi tulevan kehityksen. Tästä aiheutuu harmia kaikille osapuolille: lehtien lukijoille, lehtitaloille, jakeluyhtiölle samalla, kun valtio tuhlaa rahojaan.

Koen välttämättömäksi avata sanomalehtimarkkinan tulevaa kehitystä ja miten valtion tukirahoja siihen näkemykseni mukaan pitäisi kohdistaa.

Sanomalehtien kysyntä

Sanomalehtien kysyntä Suomessa saavutti maksimipisteensä 1980- ja 1990-lukujen taitteessa. Pitkään jatkuneen nousevan trendin käänsi pysyvään laskuun 1990-luvun alussa iskenyt lama. Kansantalouden ahdinko oli ohi kolmessa vuodessa, mutta sanomalehtien vaikeudet jatkuivat. Kysyntää nakersivat kilvan tilaushintojen nousu sekä uuden sähköisen teknologian käyttöönotto. 30 vuodessa paperisten sanomalehtien kysyntä on vähentynyt -65 %. Tällä hetkellä sanomalehtien kysyntä on samalla tasolla kuin 1930-luvun puolivälissä.

Sanomalehtien kysyntään vaikuttaa kaksi keskeistä ja yksi vähemmän merkittävä tekijä. Keskeisin tekijä on uuden sähköisen teknologian käyttäminen uutisten seurantaan. Korvautuvuus on saanut yhä useampia tilaajia luopumaan tilauksestaan samalla, kun se on syönyt lehtien potentiaalia löytää uusia tilaajia. Sanomalehtien kysynnän vähenemisestä korvautuvuus selittää 60 %. Loput 40 % on tilaushintojen korotusten vaikutusta. Sanomalehtien kysyntä on hyvin hintaherkkää. Joustokerroin -0.65 tarkoittaa, että reaalihinnan noustessa esim. +10 %, kysyntä vähenee noin -6.5 %.

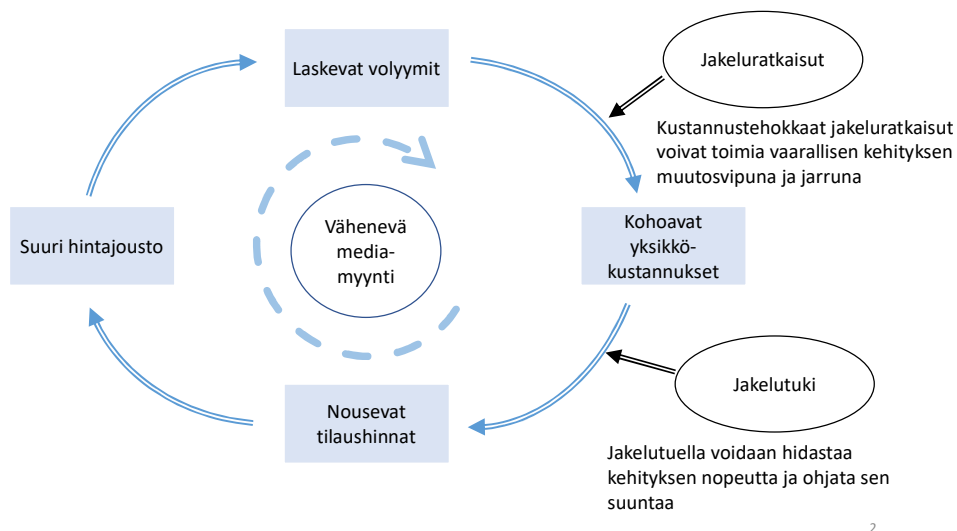
Arvonlisäveron nostaminen 10 prosenttiin viime vuosikymmenen alkupuolella käänsi kysynnän ennennäkemättömään laskuun. Muutoksen jälkeen lehtitalot jatkoivat hintojen korottamista kannattavuutensa ylläpitämiseksi, mikä aiheutti sen, että nopea kysynnän väheneminen jatkui koko vuosikymmenen. Alv-muutos ja sen jälkeiset hinnankorotukset ovat vieneet kysynnästä kokonaisuudessaan yli viidenneksen. Arvioni mukaan alv-muutoksesta johtuvat lehtitalojen tilaus- ja mediamyyntituottojen menetykset ovat tähän mennessä olleet lähes miljardin euron luokkaa. Valtion saamat arvonlisäverotuotot sanomalehtien tilauksista vastaavana aikana ovat jääneet arvioni mukaan noin 330 milj. euroon. Kansantaloudellinen tappio lähentelee 700 milj. euroa. Voidaan siis aiheesta kysyä, mitä alv-muutoksella tavoiteltiin?

Kolmas, vähemmän merkittävä kysyntätekijä on kansantalouden kehitys. Hyvä kehitys lisää sanomalehtien kysyntää ja huono pienentää sitä. Kuitenkaan kansantaloudesta ei ole viimeisten 15 vuoden aikana ollut sanomalehtien kysynnälle paljon apua.

Sama volyymikehitys, joka viime vuosina on ollut, tulee jatkumaan. Teknologia kehittyy ja samalla tuo uusia mahdollisuuksia korvata paperilehtiä. Oleellista ei ole se, kuinka monta printtilehteä korvaavaa kanavaa tai sovellusta lukijoilla on käytössään, vaan se, miten he niitä käyttävät. Kansantalouden kehitys tulee olemaan maltillista, joten se ei aiheuta suuria sanomalehtien kysyntävaikutuksia. Keskeisessä asemassa kysynnän muutoksessa tulee olemaan tilaushintojen kehitys, minkä puolestaan määrittelee se, kuinka vaikeisiin taloudellisiin tilanteisiin lehtitalot joutuvat. Jakelukustannuksilla on tässä ratkaiseva merkitys.

Sanomalehtien kysyntämallin pohjalta tekemäni ennusteen mukaan sanomalehtien markkinakoko tulee seuraavien 10 vuoden aikana puolittumaan nykyisestä. Kun viimeiset 10 vuotta ovat olleet paperisten sanomalehtien kannalta tuskaisia, seuraavat 10 vuotta tulevat olemaan olemassaolotaistelua. Vähenevän vauhti alkavalla vuosikymmenellä tulee olemaan suurempaa (ka. -7 %/vuosi) kuin päättyvällä vuosikymmenellä (ka. -6.5 %/vuosi). Vuosikymmenen lopulla ollaan jo niin pienessä markkinassa, että jakelun ulottaminen koko maahan on hyvin kallista ja niin ollen haastavaa. Riski nykyisten varhaisjakeluiden loppumisesta on erittäin suuri. Olemassaolotaistelua käydäänkin ylisuuriksi nousevia jakelukustannuksia vastaan.

Nousevien hintojen ja alenevien volyymien kierteessä ajaututaan helposti tilanteeseen, jossa peittääkseen hintajoustopuutauksen seuraavan hinnankorotuksen täytyy olla edellistä suurempi. Tämä riski on merkittävä varsinkin silloin, kun hintajoustopuutaukko on vahva, kuten sanomalehdillä. Tällöin saatetaan ajautua kannattavuuden kannalta vaaralliseen spiraaliin, josta päästään pois vain kannattavuuden kustannuksella. Tämä vaarallinen spiraali esitetään alla olevassa kuvassa.

Kuva. Sanomalehtien dilemma

Vähenevä mediamyynti ei ole spiraalin keskeinen tekijä vaan sitä kiihdyttävä katalysaattori. Uudet jakeluratkaisut voivat toimia vaarallisen kehityksen muutosvipuna ja jarruna. Oleellista on löytää vaihtoehtojen joukosta toimivin ja kustannuksiltaan järkevin ratkaisu. Valtion jakelutuella voidaan tukea kustannustehokasta kehitystä. Nyt esitetty tukimalli ei sitä tee, päinvastoin se edistää, suorastaan edellyttää, jakelumarkkinan pirstaloitumista entistä kustannustehottomampaan suuntaan. Tästä aiheutuu ansa lehtitaloille, sillä mitä hajanaisempi jakeluverkko, sitä suuremmat kustannukset ja tilaushinnat, jolloin hintajoustopuutauksesta ajaututaan yhä nopeammin alenevaan kysyntään.

Neljä eri jakeluvaihtoehtoa

Tulevina jakeluratkaisuinä tarkastelen neljää eri vaihtoehtoa:

VE 1: Nykyiset jakelurakenteet säilyvät.

- VE 2: Nykyiset varhaisjaketut säilyvät entisellään, haja-asutusalueilla kirjeiden ja lehtien yhdistetty päiväkanto 3 päivänä viikossa ja sanomalehtien varhaisjakelu 2 päivänä viikossa.
- VE 3: Nykyiset varhaisjaketut yhdistyvät samaan organisaatioon, haja-asutusalueiden jakelu sama kuin vaihtoehdossa 2.
- VE 4: Kirjeiden sekä lehtien jakelut yhdistetään koko maassa, nykyisillä varhaisjakelualueilla varhaisjakelu (sanomalehdet 7 ja muu posti 3 päivänä viikossa) ja haja-asutusalueilla päiväkanto (sanomalehdet 5 ja muu posti 3 päivänä viikossa).

Olen jakelun kustannuskehitystä tarkasteltaessa jakanut Suomen kolmeen alueeseen (Taulukko 1).

Taulukko 1. Sanomalehtien nykyinen jakelurakenne alueittain.

	Sanomalehtien nykyinen jakelu	Osuus pinta-alasta	Osuus volyymista	Asukastiheys
Taajamat	Varhaisjakelu	noin 2 %	56 %	450 hlöä/km ²
Taajamien reuna-alueet	Varhaisjakelu	noin 20 %	28 %	25 hlöä/km ²
Haja-asutusalueet	Päiväkanto	noin 80 %	16 %	4 hlöä/km ²

VE 1. Nykyiset jakelurakenteet säilyvät.

Olen arvioinut, että taajamien reuna-alueilla sanomalehtien varhaisjakelun yksikkökustannus on tällä hetkellä +18 % ja haja-asutusalueiden päiväkannossa +44 % kalliimpia kuin taajamien varhaisjakelussa. Kustannuserot on helppo ymmärtää, kun katsoo eroja asukastiheydessä eri alueilla. Mikäli jakelurakenteet säilyvät nykyisellään, yksikkökustannukset seuraavien 10 vuoden aikana nousevat keskimäärin taajamissa +3,2 %, reuna-alueilla +5,1 % ja haja-asutusalueilla +5,3 % vuodessa. Tämä tarkoittaa, että 10 vuoden kuluttua taajamien reuna-alueiden yksikkökustannus on jo +42 % ja haja-asutusalueilla jopa +75 % taajamia kalliimpaa.

Jakelustrukturin pysyessä ennallaan, sanomalehtien on jatkuvasti turvauduttava suuriin hinnankorotuksiin jakelukustannusten peittämiseksi ja kannattavuutensa turvaamiseksi. Tällöin on vaarana ajautua yhä syvemmälle edellä esittämäni tuhoisaan spiraaliin. Ilman tukea varhaisjaketut taajamien reuna-alueilla ja sanomalehtien jakelu haja-asutusalueiden päiväkannossa päättyvät vuosikymmenen puolivälissä.

Valtion jakelutuen tarvetta olen arvioinut siltä pohjalta, kuinka suuren osan tilaushinnasta jakelukustannus kussakin tapauksessa vie. Yksiselitteistä vastausta tähän ei luonnollisesti ole, sillä kuluttajat venyttävät rahankäyttöään eri lailla. Tuen tarpeen rajaksi olen määritellyt, että jakelun kustannus tilaushinnasta pitää jäädä maksimissaan välille 45-50 %. Mikäli kustannus nousee yli puoleen tilaushinnasta, vaihtoehtoja on kolme: jakelu lopetetaan, tilaushintoja pitää korottaa huomattavasti tai jakelun täytyy saada tukea sen jatkumiseksi. Tukitarpeeksi olen laskenut yli 50 % tilaushinnasta menevän osan.

Tätä tarkastelutapaa voi perustella tasapuolisella tiedonvälityksellä koko Suomessa. Toisaalta, kun maantieteelle eri alueiden asukkaat eivät mitään voi, tukemalla sanomalehtien jakeluita harvaan asutuilla alueilla edesautetaan koko maan pysymistä asuttuna.

Suurista vuosittaisista tilaushintojen reaalikorotuksista (+3 % - +4 % vuodessa) huolimatta vaihtoehdossa 1 tuen tarve taajamien reuna-alueilla on koko vuosikymmenen noin 10-13 milj. euroa ja haja-asutusalueilla 12-14 milj. euroa vuodessa. Taajamien varhaisjaketut eivät tukea tarvitse, suuret hinnankorotukset riittävät. Yhteensä tukea tarvittaisiin lähes 250 milj. euroa 10 vuodessa.

Tämä vaihtoehto on täysin mahdoton lehtien ja niiden tilaajien kannalta.

VE2. Nykyiset varhaisjakelut säilyvät entisellään, haja-asutusalueilla kirjeiden ja lehtien yhdistetty päivä-kanto 3 päivänä viikossa ja sanomalehtien varhaisjakelu 2 päivänä viikossa.

Vaihtoehdossa 2 valtioneuvoston esittämä asetus sanomalehtien jakeluiden tukemisesta on voimassa.

Hallitus esittää, että tulevaisuudessa haja-asutusalueiden sanomalehdet jaetaan 2 päivänä viikossa varhaisjakeluna ja 3 päivänä yhdessä kirjeiden kanssa päiväkantona. Arvioni mukaan tästä aiheutuu 10 vuodessa yhteensä reilun 100 milj. euron lisäkustannukset sanomalehtien jakeluun haja-asutusalueilla verrattuna siihen, että sanomalehtien jakelut haja-asutusalueilla säilyvät nykyisellään eli päiväkantona 5 päivänä viikossa. Kustannukset olen laskenut jakelukustannusmalleilla ja olen huomionnut, että jaettava volyyymi tulee kaikissa vaihtoehdoissa laskemaan.

Lisäkustannus 10-vuotiskauden alussa on 11 milj. euroa ja lopussa 10 milj. euroa vuodessa. Laskemani lisäkustannus kauden alussa on aivan sama kuin valtiosuhteistyöryhmän arvio tuen enimmäismäärästä. Vuosikustannus ei juurikaan laske, koska sen minkä volyymin väheneminen vähentää kustannuksia, sen yksikkökustannusten raju nousu tuo lisää. Yksikkökustannukset joustavat voimakkaasti volyyminsa suhteen.

Kahden päällekkäisen verkon ylläpitäminen sanomalehtien jakamiseksi haja-asutusalueilla on järjetön. On myös mahdotonta nähdä, että varhaisjakelu kyseisillä alueilla voitaisiin järjestää markkinaehtoisesti kuten hallitus asetusmuistion mukaan uskoo. Se olisi niin kallista, että siihen ei yksikään jake- luorganisaatio vapaaehtoisesti ryhtyisi. Mikäli valtio ottaisi näiden varhaisjakeluiden nettokustannukset hoitaakseen, siitä muodostuisi kustannusten näkökulmasta ansa valtiolle. Tämä johtaisi siihen, että muutaman vuoden kuluttua varhaisjakelu haja-asutusalueilla lopetettaisiin.

Kaiken lisäksi hallituksen esitys ei huomioi, että ilman tukea varhaisjakelut taajamien reuna-alueilla tulevat loppumaan 5 vuoden kuluttua, kuten olen vaihtoehdon 1 kohdalla todennut. Tällöin nämä lehdet siirtyvät päiväkantoon, jolloin ne tulevat ehdotetun asetuksen tuen piiriin. Haja-asutusalueilla jaetaan sanomalehdistä tällä hetkellä 16 % ja taajamien reuna-alueilla 28 %. 5 vuoden kuluttua tukiasetuksen piirissä olisi nykyiseen verrattuna lähes 3-kertainen määrä sanomalehtien jakeluita. Tämä tarkoittaa asetusmuistiossa arvioidun 11 milj. euron/vuosi tuen tarpeen kaksinkertaistumista. Laskemani huomioi taajamien reuna-alueiden alemmat yksikkökustannukset haja-asutusalueeseen verrattuna.

Valtioneuvoston esityksessä sanotaan, että jos tukiraha loppuu, ensisijaisia tukialueita ovat ne, joissa on muita enemmän sanomalehtitilauksia. Tämä johtaa siihen, että pienten lehtien tilaukset dominoivat ja rahat menevät niille alueille. Kun ilman tukea taajamien reuna-alueiden varhaisjakelut loppuvat ja ne siirtyvät tuen piiriin, selvästi haja-asutusalueita suuremman asukastiheyden takia ne tulisivat jatkossa kahmimaan kaikki tukirahat ja haja-asutusalueet, joille tuki on tarkoitettu, jäisi ennen pitkää sitä ilman. Tästä tulisi taas ansa sanomalehtien lukijoille haja-asutusalueilla.

Vaihtoehto 2 on kaikista tarkastelluista vaihtoehdoista selkeästi huonoin. On täysin tarpeetonta luoda haja-asutusalueille kahta päällekkäistä ja siten tehotonta verkkoa. Mikäli valtion tuki kohdistetaan vain haja-asutusalueiden varhaisjakeluille, se johtaa vääjäämättä varhaisjakelun loppumiseen taajamien reuna-alueilla. Lopputulos olisi se, että 5 vuoden kuluttua Suomessa olisi sanomalehtien varhaisjakelu taajamissa ja valtion tukemana 2 päivänä viikossa haja-asutusalueilla sekä lehtien päivä-kanto yhdessä kirjeiden kanssa taajamien reuna-alueilla ja 3 päivänä viikossa haja-asutusalueilla.

VE 3. Nykyiset varhaisjakelut yhdistyvät samaan organisaatioon, haja-asutusalueiden jakelu sama kuin vaihtoehdossa 2.

Jos nykyiset varhaisjakelut koko maassa organisoituisivat yhden yhtiön hoidettavaksi, toimenpide olisi oikeansuuntainen, koska se toisi säästöjä, mutta kustannusongelmaa se ei ratkaisisi. En ota kantaa siihen, kuka yhdistetystä varhaisjakeluyhtiöstä vastaisi. Se ei ole oleellista. Muutos saisi aikaiseksi rationalisointihyötyä yleis- ja verkon ylläpitokustannuksissa nykytilanteeseen verrattuna. Säästö itse jake- lussa jäisi vähäiseksi, sillä varhaisjakelut ovat alueellisesti hoidettuja, eivät päällekkäisiä. Kokonais- säästö voisi olla 5 – 10 prosentin luokkaa. Tämä vaihtoehto olisi kuitenkin vain välivaiheen ratkaisu.

Haja-asutusalueiden jakeluongelmat olisivat tässä vaihtoehdossa samat kuin vaihtoehdossa 2.

Vaihtoehto 3 ei ole ratkaisu ongelmaan. Se vähäinen etu, mikä nykyisten varhaisjakeluiden yhdistä- misestä yhteen organisaatioon saavutettaisiin, se menetettäisiin haja-asutusalueiden jakelutehotto- muudessa.

VE 4. Kirjeiden sekä lehtien jakelut yhdistetään koko maassa, nykyisillä varhaisjakelualueilla varhaisjakelu (sanomalehdet 7 ja muu posti 3 päivänä viikossa) ja haja-asutusalueilla päiväkan- to (sanomalehdet 5 ja muu posti 3 päivänä viikossa).

Sanomalehtien jakelut ovat noidankehässä, jossa hintoja on jatkuvasti korotettava volyymin laskusta johtuvien yksikkökustannusten peittämiseksi. Mutta samalla volyymi laskee sitä enemmän, mitä enemmän hintoja korotetaan. Tämä on kierre, josta ei ole ulospääsyä, varsinkaan taajamien reuna- alueiden varhaisjakeluissa.

Jakeluiden yhdistäminen taajamissa ja niiden reuna-alueilla toisi hyötyä kahta kautta: alemmina yksik- kökustannuksina sekä hitaampana kustannusten nousuna volyymien laskiessa. Alemmista yksikkö- kustannuksista hyödytään niin taajamien kuin niiden reuna-alueiden jakeluissa. Yhdistettäessä jake- lut, sanomalehtien jakelun yksikkökustannus laskisi taajamissa -17 % ja taajamien reuna-alueilla -14 %. Hitaammasta yksikkökustannusten noususta hyötyvät lähinnä taajamien reuna-alueet.

Jos jakeluiden yhdistäminen onnistuu taajamissa ja niiden reuna-alueilla, sanomalehtien jakelut saisi- vat 10 vuodessa lähes 200 milj. euron säästön. Tästä taajamien säästö olisi noin 120 milj. euroa ja reuna-alueiden säästö noin 70 milj. euroa. Tämä tarkoittaisi jakelukustannuksissa lähes viidenneksen säästöä verrattuna tilanteeseen, jossa jakeluita ei yhdistettäisi.

Jos jakeluiden yhdistäminen onnistuu sekä taajamissa että niiden reuna-alueilla, tuen tarve ei poistu kokonaan, mutta pienenee merkittävästi. Taajamien jakelut eivät tukea tarvitsisi, vaikka niitä ei yh- distettäisi, mikäli tilaushintoja nostetaan reaaliarvoltaan vähintään +3 % vuosittain. Mikäli jakelut yh- distetään, taajamien jakelut eivät tukea tarvitse, vaikka hintoja ei korotettaisi reaalisesti lainkaan. Sen sijaan taajamien reuna-alueilla tukea tarvitaan, vaikka jakelut yhdistetään ja hintoja korotetaan +3 % - +4 % vuodessa. Tosin yhdistämällä jakelut 10 vuodessa tarvittavan tuen määrä putoaa merkit- tävästi, reilusta 110 milj. eurosta noin 40 milj. euroon. Reuna-alueiden tuen tarve nollautuu, jos jake- lut yhdistetään ja tilaushintoja nostetaan reaalisesti noin +5 % vuosittain. Reuna-alueiden tuen tar- peen arviointi lähtee ajatuksesta, että taajamien jakeluilla ei reuna-alueita subventoida.

Koska haja-asutusalueilla sanomalehtien päiväkan- to pysyisi vaihtoehdossa 3 nykyisellään, jakelutuen tarve myös säilyisi, ollen noin 130 milj. euroa 10 vuodessa. Jotta sanomalehtien jakelun tuen tarve haja-asutusalueilla saataisiin 10 vuodessa nollautumaan, tilaushintoja pitäisi nostaa reaalisesti lähes +10 % joka vuosi seuraavien 10 vuoden aikana. Tätä voidaan pitää utopistisena ajatuksena.

Mielestäni kaikkien kannalta (lukijat, lehtitalot, jakeluyhtiöt, valtio) vaihtoehto 4 on paras ja ainoa kestävä ratkaisu neljästä tarkastellusta vaihtoehdosta. Jakeluiden yhdistämisellä on myös laaja

kuluttajien tuki. On pyrittävä yhteen jakelukertaa koko maassa, taajamissa ja niiden reuna-alueilla varhaisjakeluna niin, että sanomalehtiä jaetaan 7 päivänä ja muuta postia 3 päivänä viikossa sekä haja-asutusalueilla päiväkantona niin, että kirjeitä jaetaan 3 päivänä viikossa ja sanomalehtiä 5 päivänä viikossa.

Taajamien ja niiden reuna-alueiden jakeluiden yhdistäminen on jakeluoperaattoreiden asia, mutta valtion tuki kannattaa kohdistaa niin, että varhaisjakelu taajamien reuna-alueilla on mahdollista säilyttää koko vuosikymmenen niin kauan kuin lukijat sitä haluavat. Tukea tähän tarvitaan yhteensä 40 milj. euroa 10 vuoden aikana. Sanomalehtien päiväkannossa jaettavia lehtiä kannattaa tukea kaikkina 5 päivänä viikossa. Tukea tähän tarvitaan yhteensä 130 milj. euroa 10 vuodessa. Valtion kannalta tukirahaa ei seuraavien 10 vuoden aikana tarvita tässä vaihtoehdossa enempää kuin mitä nyt esitetty asetus aiheuttaa, mikäli tuki on pidempiaikaisempi kuin muutaman vuoden ja määrä joustaa sen mukaan, kuinka tukikriteerit täyttävien alueiden laajuus kasvaa.

Yhteenvedon eri laskentaperustein arvioimani sanomalehtien jakelutuen tarpeet kolmessa eri jakeluvaihtoehdossa seuraavien 10 vuoden aikana esitän taulukossa 2.

Taulukko 2. Sanomalehtien jakelutuen tarve eri perustein laskettuna.

Alue (Osuus volyyymista)	Jakeluvaihtoehto		
	Nykyiset jakelut säilyvät (VE1)	Nykyiset varhaisjakelut säilyvät, haja-asutusalueilla SL:n päivä-kanto yhdessä kirjeiden kanssa 3 pv/viikko ja SL varhaisjakelu 2 pv/viikko (VE2)	Koko maassa yhdistetty jakelu, taajamissa ja niiden reuna-alueilla varhaisjakelu ja haja-asutusalueilla päiväkanto (SL 5 ja kirjeet 3 pv/viikko) (VE4)
	Tuen laskentaperusteet		
	Jos jakelukust. yli 50 % tilaushinnasta, yli menevä osa on tukea	Ehdotettu asetus	Jos jakelukust. yli 50 % tilaushinnasta, yli menevä osa on tukea
	Milj. €/10 v	Milj. €/10 v	Milj. €/10 v
Taajamat (56 %)	0	0	0
Taajamien reuna-alueet (28 %)	115	60	40
Haja-asutusalueet (16 %)	130	105	130
Yhteensä (100 %)	245	165	170

Kommentteja hallituksen esityksen perusteluihin

Postilain perusteluissa sanotaan, että jos markkinaehdoin toteutettu varhaisjakelu loppuu jollain alueella, yleispalvelun tarjoaja veloitetaan tarjoamaan kyseisillä alueilla sanomalehtien 5-päiväistä jakelua. Tämä on juuri se, josta edellä jakeluvaihtoehdon 2 kohdalla puhun. Ilman jakelutukea 5-vuoden kuluttua tämä tulee tapahtumaan taajamien reuna-alueilla, jolloin nykyisen haja-asutusalueilla tapahtuvan jakelun lisäksi 28 % sanomalehtien kokonaisvolyymista tulee asetuksen piiriin ja tarvittavan tuen määrä kaksinkertaistuu. Edullisempaa olisi tukea taajamien reuna-alueiden varhaisjakelua, jotta tämä skenaario ei toteudu. Hallituksen esitys on tältä osin ansa jakeluyhtiöille, erityisesti yleispalvelun tarjoajalle.

Edelleen esityksen perusteluissa todetaan, että alueilla, joissa markkinaehtoinen varhaisjakelu voi loppua ja näin sanomalehtien 5-päiväinen jakelu voi keskeytyä, ei asu paljon sellaisia postinsaaajia, jotka ovat riippuvaisia näistä jakeluista. Päätelmä on väärä ja harhaanjohtava. Taajamien reuna-alueiden varhaisjakeluissa ollaan jo nyt jakelukustannusten osalta kriittisellä tasolla. Mikäli näitä jakeluita ei tueta, tilaushintoja on

korotettava joka vuosi vähintään +5 %, vaikka kirjeiden ja sanomalehtien jakelut yhdistettäisiin. Jos yhdistäminen ei onnistu, korotuspaine on +7 - +8 % vuodessa. Nämä ovat niin suuria korotuksia, että pelkän hintajouaston takia 5 vuoden kuluttua volyyymi on tippunut -15 % tai -20 %. Kun tähän lisätään vielä merkittävämpi korvautuvuuden vaikutus, näitä jakeluita ei 5 vuoden kuluttua enää ole. Ilman sanomalehtien 5-päiväistä jakelua jäisi näin lähes kolmannes tilaajista ennen kuin yleispalvelun tuottaja saisi 5-päiväisen jakelun järjestetyksi.

Postilain perusteluissa rinnastetaan kirjeiden ja lehtien digitoitumiskehitys, aivan kuin ne olisivat samanlaisia ja yhtä helppoja prosesseja. Näin ei kuitenkaan ole, sillä niiden perussyissä on suuret erot. Valtaosa (90 %) kirjeistä on yritysten lähettämiä ja suurin osa niistä menee kuluttajille. Yritysten, kirjeiden lähettäjänä, on paljon helpompi ohjata kirjeitä sähköisiin kanaviin kuin saada lukijoita siirtymään paperilehdestä sähköiseen. Kirjeiden sähköistymistä voidaan nopeuttaa vastaanottajaa painostamalla, kuten alkaa perä paperikirjeestä erillismaksu tai ei tarjota edes mahdollisuutta esim. paperiseen laskuun, jolloin vastaanottajan pitää sitä erikseen osata vaatia. Lehtien osalta tilanne on aivan toinen. Kuluttaja tilaa aina lehtensä ja samalla päättää, ottaako hän sen sähköisenä vai paperisena. Sähköistymistä voidaan toki ohjata tarjoamalla sähköinen lehti paperista halvemmalla. Tilaaja päättää lukukokemuksensa ja rahojensa perusteella. Paperisten sanomalehtien digitoituminen alkoi jo 1990-luvulla ja on siis kestänyt yli 30 vuotta. Kuitenkaan muutos ei ole vielä valmis.

Hallituksen esityksessä puhutaan tuen määräaikaaisuudesta ja sillä tavoitellaan valtiosihteeriöryhmän esityksen mukaisesti digitaalisen jakelun edistämistä. Kun lehtien lukeminen ei ole digitoitunut 30 vuodessa, miten se saadaan maaliin lyhyellä määräaikaisella paperilehden jakelutuella. Esitys kertoo sen, että esityksen tekijä ei ole ymmärtänyt digitoitumisprosessia ja mitä se edellyttää. Kun hallitus toteaa asetusmuistiossa, että painetuilla sanomalehdillä on edelleen merkittävä asema uutislähteenä Suomessa ja niiden levikki asukasmäärään suhteutettuna on kolmanneksi korkein maailmassa, se on vahvasti ristiriidassa määräraikaiseen tukeen liittyvien digitoitumisedellytysten kanssa.

Jotta viestintä voi ylipäättänsä digitoitua, muutoksen pitää toteuttaa kaikki neljä kriteeriä:

1. *Uudet kommunikaatiovälineet on oltava lehtien lukijoiden käytössä.* Tässä ei ole ongelmia. Oikeastaan lehtien lukijoilla on enemmänkin runsauden ähky kuin pula kanavista.
2. *Kyky käyttää uutta teknologiaa.* Suomi on siirtynyt tietoyhteiskuntaan jo lähes 20 vuotta sitten, kun uusi kommunikaatioteknologia oli laajalti otettu käyttöön tasapuolisesti eri puolilla yhteiskuntaa ja eri väestöryhmissä. Tämä kertoo siitä, että laitevalmistajat ja niihin sovelluksia tekevät ovat onnistuneet luomaan sellaisia laitteita ja palveluja, joita lukijat myös osaavat laajasti käyttää.
3. *Viestinnän on sovelluttava uusiin kommunikaatiomuotoihin.* Mediatatolot ovat olleet eteviä ja ahkeria kehittämään sellaisia digitaalisia palveluja, että ne vastaavat uuden teknologian ja viestintätapojen vaatimuksia.
4. *Halu käyttää uutta teknologiaa.* Tämä on ollut suurin hidaste siirtyä paperista sähköisiin kanaviin, niin lehtien lukemisessa kuin viestinnässä laajemminkin. Viestimien käyttäjät ovat tarkkoja siitä, mihin ja miten he uutta teknologiaa käyttävät. Paperisen sanomalehden merkitys suomalaisille on ollut valtava, niin kansallisen itsetunnon kehittäjänä kuin yhteiskuntarakenteen ja demokratian vahvistajana. Ei ole aivan helppo ja pieni asia siirtyä pitkään koetusta hyvästä toimintatavasta uuteen ja tuntemattomaan, jota koetaan tunnetaan myös paljon epäluuloja. Nuoret kulkevat muutoksen eturintamassa, koska heillä ei ole tässä suhteessa vanhoja totuttuja tapoja rasitteena. Jo lähes 10 vuotta sitten voitiin todeta, että vaikka kaikki arvostavat journalismia ja pitävät sitä tärkeänä, painettu lehti ei enää jäsennä nuorille arkea. Se haetaan muusta mediasta - sosiaalisesta tai journalistien toteuttamasta - jossa ilmaisuus korostuu.

Kaikkien edellä kuvattujen vaatimusten on täytyttävä sekä viestien lähettäjien (mediatalojen) että niiden vastaanottajien (lukijoiden) keskuudessa ennen kuin perinteinen paperiin perustuva toimintatapa voi siirtyä sähköisiin kanaviin. Meneillään olevassa mediamuutoksessa ei siis olekaan pääasiassa kysymys teknologiamuutoksesta, vaan ennen kaikkea kulttuurimuutoksesta.

Kun hallituksen esityksen perusteluissa pohditaan varsin tarkasti digitoitumisen edellytyksiä Suomessa, merkittävimpään kriteeriin eli kuluttajien haluan siirtyä sähköisiin viestintämuotoihin, ei kiinnitetä juuri mitään huomiota. Kun liikenne- ja viestintäministeriö valmisteli valtiosihteerityöryhmän esityksen pohjalta postilain muuttamista ja jakelutukea koskevaa asetusta, se pyysi ministeriön oman termin mukaan 'sidosryhmiltä' lausuntoja. Postilakiin tuli 41 ja tukiesitykseen 25 lausuntoa. Näin ministeriö katsoo, että sillä on lausuntojen ja kuulemistilaisuuksien pohjalta 'tarpeelliset pohjatiedot', kyseisen lain ja asetuksen valmisteluun. Jäin kovasti kaipaamaan perusteluja, miten sähköiseen korvautuvuuteen liittyvä tärkein kriteeri, *lukijoiden halu käyttää uutta teknologiaa*, esityksen pohjaksi varmistettiin. En löydä siitä mitään mainintaa. Esitykset koskevat mitä suurimmassa määrin lehtien lukijoita, joten mielestäni he ovat asiaan liittyvä keskeinen sidosryhmä. Asetuksen tavoitteena sanotaan olevan tukea monipuolista tiedonvälitystä, kuitenkin pohjimmaisena tuen tavoitteena on edesauttaa sanomalehtien sähköistymistä, kuten valtiosihteerityöryhmä esitti ja tämä tapahtuu lukijoiden tahtotilasta välittämättä.

Johtopäätös

Olen pyrkinyt lausunnollani tuomaan esille kokonaisvaltaisesti sanomalehtien jakelun ongelmallisuutta, korkeiden jakelukustannusten aiheuttamia kysyntävaikutuksia sekä kuvaamaan tilanteen kehitystä seuraavien 10 vuoden aikana, kun sanomalehtien kysyntä vääjäämättä vähenee. Olen myös halunnut tuoda esille näkemykseni siitä, miten sanomalehtien jakelua tutkimustulosteni mukaisesti kannattaisi tukea.

Hallituksen esitys sanomalehtien jakelun tukemisesta on malliesimerkki osaoptimoinnista, josta ei seuraa kokonaisuuden kannalta hyvää. Se tuo ongelmia monelle taholle. 3-päiväinen kirjekakelu on erinomainen ajatus. Sanomalehtien jakelun tukeminen on aivan oikeansuuntainen toimenpide, mutta tukea pitäisi tarkastella esitettyä kokonaisvaltaisemmin, kuten, miten estetään nykyisten varhaisjakeluiden loppuminen lyhyellä tähtäimellä ja miten varmistetaan sanomalehtien päiväkanto 5 päivänä viikossa haja-asutusalueilla. Näin toimien tukirahaa ei seuraavien 10 vuoden aikana tarvittaisi enempää kuin mitä nyt annetut esitykset edellyttävät.

Lainsäädännön tavoitteena on huolehtia yhteiskunnan toimivuudesta ja palvelujen saatavuudesta. Asetuksella tavoitellaan kustannustehokkaita sanomalehtijakeluita ja postipalvelujen oikeudenmukaista saatavuutta koko maassa. Valitettavasti esitetty asetusta ei tue tätä kehitystä. Mikäli asetusta toteutetaan esitetyssä muodossa, 5 vuoden kuluttua on sanomalehtien varhaisjakelu taajamien reuna-alueilla lopetettu kokonaan sekä haja-asutusalueilla on kaksi päällekkäistä kustannustehotonta jakeluverkkoa. Voiko tämä olla lainsäätäjän tavoite?